

BANDERIA PRUTENORUM

15 lipca 1410 roku miała miejsce jedna z największych bitew w średniowiecznej Europie. Zaraz po zwycięstwie zjednoczonych sił polskich, litewsko-ruskich, smoleńskich nad Zakonem Krzyżackim, zdobyte w boju chorągwie umieszczone zostały w królewskiej kaplicy połowej. Jedną z nich, chorągiew biskupa pomezkańskiego, została wyeksponowana do Krakowa w celu zaświadczenia o zwycięstwie. Później zdobyte chorągwie zostały podzielone między Polaków i Litwinów i zawisły w stołecznych katedrach krakowskiej i wileńskiej.

W Krakowie znalazła się także chorągiew zdobyta w bitwie pod Koronowem. 20 lat później Katedra wzbogaciła się o 4 chorągwie zdobyte podczas bitwy z wojskami zakonu inflanckiego pod Nakłem.

Nie wiadomo kiedy chorągwie krzyżackie zniknęły z Katedry Krakowskiej. Nie przetrwały barokowej przebudowy Katedry z pierwszej połowy XVII w., istnieje także hipoteza, iż zostały zrabowane i wywiezione przez Szwedów w latach 1655 – 1657.

W 1900 roku dokonano rekonstrukcji zaginionych chorągwi. Jednak i te w czasie II wojny światowej zostały wywiezione do Zamku Krzyżackiego w Malborku jako dar gubernatora Hansa Franka, a później zaginęły. W 1962 roku zostały wykonane kolejne repliki chorągwi.

Rekonstrukcja krzyżackich i pruskich sztandarów była możliwa dzięki niezwyklej dziełu *Banderia Prutenorum* stworzonego przez historyka Jana Długosza i Stanisława Durinka, malarza krakowskiego.

Większa chorągiew mistrza krzyżackiego, pod którą stawał wielki mistrz krzyżacki, Ulryk von Jungingen

Banderia Prutenorum zawiera ikonograficzne przedstawienia 56 chorągwi krzyżackich zdobytych przez Polaków i Litwinów w wojnach Władysława Jagiełły z zakonem krzyżackim: 1410 pod Grunwaldem (48) i Koronowem (1), 1431 pod Nakłem (4) oraz w 3 innych bitwach.

Na zlecenie kardynała Zbigniewa Oleśnickiego w 1448 roku Stanisław Durink namalował w specjalnie sporządzonym kodeksie pergaminowym wizerunki chorągwi krzyżackich. W latach 1448 – 1454 Jan Długosz sporządził w kodeksie własnoręczny komentarz historyczny. Autograf *Banderia Prutenorum* dedykował Bibliotece Akademii Krakowskiej. Od XVI w. znajdował się w katedrze na Wawelu. W 1940 r. Niemcy wywieźli go do Malborka. Po II wojnie światowej kodeks został znaleziony w antykwiariacie w Londynie, wykupiony przez Rząd Polski i zdeponowany w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. W związku z jubileuszem Uniwersytetu Jagiellońskiego został mu przekazany i zgodnie z pierwotnym zapisem złożony w Bibliotece Jagiellońskiej.

Przedstawiamy w naszej publikacji reprodukcję w/w dzieła Długosza wraz z dokładnym opisem historycznym i ikonografią Bitwy pod Grunwaldem, m.in. obrazy Jana Matejki, Stefana Garwatowskiego, Wojciecha Kossaka przedstawiające tę bitwę.

Przedmowę do książki napisali: Jacek Majchrowski Prezydent Miasta Krakowa, Małgorzata Radwan-Ballada Przewodnicząca Rady Miasta Krakowa, Karol Musioł Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Zdzisław Pietrzyk Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Wstęp historyczny, omawiający losy chorągwi oraz historię i dokładny opis rękopisu *Banderia Prutenorum* sporządził Krzysztof Stopka, dyrektor Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

(...) W 600. rocznicę bitwy pod Grunwaldem do Zamku Królewskiego na Wawelu powraca komplet pieczołowicie odtworzonych chorągwi rycerskich, zdobytych przez wojska Jagiełły w starciu z potęgą krzyżacką. Chorągwie te, ofiarowane jako wotum Katedrze Wawelskiej, zawieszono nad konfesją św. Stanisława, przez blisko dwa stulecia głosiły chwałę naszego oręża.

– Trwały tak do czasu potopu szwedzkiego, kiedy zaginęły i prawdopodobnie utracilibyśmy je na zawsze, gdyby nie przenikliwość Jana Długosza i istnienie jego kodeksu *Banderia Prutenorum* – iluminowanej przez Stanisława Durinka bezcennej księgi chorągwianej – dziś jednego z najważniejszych zabytków średniowiecznej weksylologii.

(...) Cieszę się niezmiernie, że w ramach jubileuszu podjęta została inicjatywa wydawnicza, dzięki której bezcenny rękopis – z oczywistych względów rzadko prezentowany – udostępniony zostanie szerokiej publiczności.

Jacek Majchrowski
Prezydent Miasta Krakowa

* * *

Kraków jest miastem, w którym szczególnie ceni się historię i znaczne tradycje. Historyczne zainteresowania krakowian wybiegają poza granice hobby oraz granice murów miejskich. Uważamy świadomość historyczną za wielkie zobowiązanie oraz cenny kapitał pozostawiony nam przez przodków.

(...) Szczególnym elementem obchodów jest jubileuszowa edycja *Banderia Prutenorum* – jednej z najważniejszych prac Jana Długosza, a zarazem najcenniejszego rękopisu przekazanego w I. połowie XV wieku dzisiejszej Bibliotece Jagiellońskiej. Pierwsze dzieło pierwszego polskiego historyka zawiera, oprócz dokładnego opisu niemal wszystkich krzyżackich chorągwi, także wspaniałe ilustracje Stanisława Durinka. *Banderia Prutenorum* jest więc nie tylko cennym zabytkiem polskiego piśmiennictwa, traktowanym z niezwykłą powagą i petyzmem przez specjalistów, ale również wartościową lekturą dla każdego, kto zechce uzyskać bezpośredni wgląd w polskie dzieje i obcować z dokumentem o niepospolitych dziejach.

Jesteśmy dumni, że tak wspaniałe dzieło spoczywa w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Mamy także świadomość, że takie wyróżnienie niesie obowiązek przekazywania tego rękodziela kolejnym pokoleniom. Dlatego pragnę przekazać wyrazy najwyższego uznania wszystkim, którzy przyczynili się do jego wznowienia i życzyć miłej i pożytecznej lektury nie tylko krakowskiemu czytelnikom.

Małgorzata Radwan-Ballada
Przewodnicząca Rady Miasta Krakowa

* * *

Biblioteka Jagiellońska to szczególne miejsce Uniwersytetu Jagiellońskiego. W jej zbiorach znajdują się skarby naszej kultury narodowej, od ponad 600 lat gromadzone i przechowywane są w niej dzieła, a także dokumenty najwybitniejszych wychowanków naszej Alma Mater. Część skarbów Uniwersytetu Jagiellońskiego pochodzi z darowizn. Do nich należą *Banderia Prutenorum* Jana Długosza, подарowane przez autora bibliotece Kolegium Większego.

(...) W XIX wieku, kiedy nie było państwa polskiego na mapie Europy, takie symbole podtrzymywały naszą tożsamość narodową, a Biblioteka Jagiellońska jako depozytariusz ideologiczno-historycznych relikwii słusnie przez Polaków mianowana była *Bibliotheca Patria*.

Kodeks *Banderiów* jest nieodmiennie jednym ze skarbów Uniwersytetu Jagiellońskiego rzadko udostępnianym. Skarb ten, który można podziwiać wyłącznie na wystawach, pragnę udostępnić w formie niniejszego albumu wszystkim zainteresowanym dziejami Polski.

Karol Musioł
Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego

* * *

Najcenniejszym rękopisem darowanym bibliotece Kolegium Większego w I. połowie XV wieku był kodeks pergaminowy tzw. *Banderia Prutenorum*. Ten wspaniały dar przekazał „*Pro libraria universitatis studii Cracoviensis...*” Jan Długosz. Doceniając walory źródłowe swojego dzieła, przeznaczył je do zbiorów akademickich, by można było z niego korzystać w szerszym zakresie. Zrobił to, by upamiętnić chwałę oręża polskiego wśród ówczesnej elity społeczeństwa Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Twórca pierwszej *Historii Polski* doceniał wartość źródeł i dlatego ikonograficzne przedstawienia chorągwi krzyżackich wraz z opisami owych chorągwi przekazał bibliotece, by mogli z nich korzystać wszyscy chętni. Zbiory w bibliotece Kolegium Większego były dostępne zarówno dla profesorów, jak i dla studiujących.

Spśród wielu tysięcy rękopisów i inkunabułów, darowanych na przestrzeni wieków bibliotekom krakowskiej Alma Mater, tylko około 10 procent zachowało się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej do naszych czasów. Większość zbiorów w okresie staropolskim niestety zaginęła,

Wydawca:

Prowincjonalna Oficyna Wydawnicza
Proszówki 361, 32-700 Bochnia
tel./fax: 014 611 00 71
www.ziemiabochnska.pl

Chorągiew miasta Brandenburga, którą dowodził komtur brandenburski, Markward von Salzbach

niektóre bezpowrotnie, niektóre zmieniły miejsce przechowywania. Zaginione bezpowrotnie są wielką stratą dla polskiej kultury i dlatego tak bardzo należy dbać o tę niewielką część naszego dorobku kulturowego, która ocalała na przestrzeni wieków. Rękopis *Banderiów* zachowany do naszych czasów stanowi nasz skarb narodowy.

Zdzisław Pietrzyk
Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej

Album wydany z wykorzystaniem najszlachetniejszych materiałów: ekologiczna skóra, papier kremowy Arctic, oprawa ręczna, okładka tłoczona złotem i suchym tłokiem, złożone brzegi kart, każdy egzemplarz jest numerowany. Wydawnictwo zostało przygotowane w podwójnej wersji językowej. Wstęp Krzysztofa Stopki na język angielski przetłumaczył Guy Russell Torr. Opisy *Banderiów* w albumie są w dwóch językach. Tłumaczenie z oryginału (język łaciński) na język polski wykonali Aleksandra Golik-Prus i Andrzej Obrębski. Tytuł książki na okładce jest dokładnym odwzorowaniem pisma Jana Długosza.

Książka ta będzie wspaniałym prezentem na rok 2010, kiedy obchodzić będziemy okrągłą rocznicę Bitwy pod Grunwaldem.

Banderia Prutenorum, red. Zdzisław Pietrzyk, 216 stron, 33x24 cm, oprawa twarda, Nebraska Thermo B296, kreda 150 g. Cena: 250 zł + 5% VAT